

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ПЕТРА МОГИЛИ

РАСЕВИЧ ЛЮБОВ ПЕТРІВНА

УДК 811.111.09(043.3)

**ШЕРЛОК ХОЛМС А. КОНАН ДОЙЛЯ ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
«МІФУ НАДЛЮДИНИ» У ФОРМАТІ МІДЛЛІТЕРАТУРИ**

Спеціальність 10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Миколаїв – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германських мов та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Міністерства освіти і науки України, м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
АБРАМОВИЧ СЕМЕН ДМИТРОВИЧ,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
завідувач кафедри слов'янської філології
та загального мовознавства

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
МЕГЕЛА ІВАН ПЕТРОВИЧ,
Інститут філології Київського національного
університету імені Т. Г. Шевченка,
завідувач кафедри зарубіжної літератури

кандидат філологічних наук, доцент
МАЗІН ДМИТРО МИХАЙЛОВИЧ,
Національний університет «Києво-Могилянська
Академія», факультет гуманітарних наук,
завідувач кафедри англійської мови

Захист відбудеться «16» травня 2016 р. о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 у Чорноморському державному університеті ім. Петра Могили (54003, Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили (54003, Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Автореферат розісланий «___» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Належна літературознавча оцінка детективних творів про Шерлока Холмса – усе ще одна з актуальних проблем сучасної філології. Потребує перегляду звична думка про детектив як літературу «на один день». З плином часу та еволюцією наукової методології стає очевидно, що цикл про Холмса стоїть на порядок вище від нині забутої «масової літератури» рубежу ХІХ–ХХ ст. Важливе значення має обґрунтоване С. Чуприніним поняття «мідллітература». Це тип словесності, що стратифікаційно розміщується між «високою» та «масовою» літературами й породжений їхньою динамічною взаємодією, що фактично знімає споконвічну опозицію між ними. Чи не найголовнішою особливістю мідллітератури є *позачасова злободенність*, що, втім, реалізується в конкретному контексті епохи.

Сучасне суспільство трансформувало образ Холмса у певну «культурну ікону». Однак від початку виразна й різновекторність цього «традиційного образу», визначена протиріччями епохи, плідної на світоглядно-мистецький пошук. Як зазначає Д. Керр, А. Конан Дойль хоч і не був оригінальним мислителем свого часу, проте виявив себе неперевершеним винахідником сюжетів, характерів та ситуацій, у яких ідеям його часу надавалось вражаючої, незабутньої і привабливої для людини форми. Стійка популярність цього літературного образу зумовлена комплексною контамінацією цінностей – як актуальних наприкінці ХІХ ст., так і «вічних», загальнолюдських. Шерлок Холмс виступає типовим Супергероєм свого часу, але головна проблема, яку він розв'язує, – це одвічна проблема добра і зла. Шерлок став чи не єдиним літературним характером, що набув рис транскультурного тренду.

Досі поза увагою залишається філософська наснаженість авторського погляду на людину героїчного штибу, на злочин і кару та перспективу побудови гармонійного суспільства. Обходиться увагою й та обставина, що опозиція Холмса соціуму дуже нагадує дихотомію ніцшеанської надлюдини і натовпу, як і взагалі ніцшеанський вектор конструювання ідейної складової образу. Недостатньо вивчено способи художньої реалізації авторського задуму, зокрема ті жанрово-стилістичні трансформації, які зробили оповідання про Холмса детективною класикою та визначили найхарактерніші художні патерни детективної літератури, стильові особливості шерлокіани як цілісного дискурсу та конкретно образу Холмса (зооморфна метафорика, колористика, широке застосування іміджевих технологій як чинника первинно-авторської, інтенційної міфогенності художнього світу тощо). Саме ці наукові ракурси поставлені в центр уваги даного дослідження.

Зв'язок проблеми з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в річищі комплексної теми досліджень кафедри германських мов та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Поетика і типологія жанрів». Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради університету (протокол № 1 від 31.01.2013 р.) та Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 2 від 11.06.2013 р.).

Метою дослідження є поглиблене вивчення авторської концепції образу детектива та вплив на нього «міфу надлюдини», розгляд конструктивної ролі художньої ідеалізації як неоромантичного способу художнього узагальнення, цілісне та різновекторне переосмислення детективного циклу А. Конан Дойля в силовому полі парадигми мідллітератури.

Поставлена мета визначає ряд наступних **завдань**:

- виділити маловивчені проблеми шерлокознавства та визначити перспективні напрямки їхнього вирішення;

- дослідити історичні та соціопсихологічні передумови генези образу детектива як такого, спосіб його модифікації в А. Конан Дойля та соціомодельовальний резонанс створеного письменником характеру в контексті назрілої на зламі віків «кризи авторитетів»;

- сформулювати художні константи, що дають підставу розцінювати образ Шерлока Холмса як типове культурне явище *fin de siècle*, що експліфікується в доволі органічному синтезі численних світоглядних віянь епохи й у синергізації рис реалістичної, неоромантичної та декадентської поетик;

- виокремити концептуальні характеротворчі риси сищика як типового героя масової свідомості пізньовікторіанської Англії та окреслити ті площини, які у детективних творах А. Конан Дойля суперечать концепції «ідеального вікторіанця»;

- вивчити характер використання А. Конан Дойлем старовинного міфу про «вищу істоту» та його відлуння у ніцшеанській ідеї надлюдини;

- розглянути образ Шерлока Холмса у контексті взаємодії раціоналістично-ніцшеанських аберацій християнського світогляду та власне авторського духовного пошуку;

- виявити і проаналізувати поетикальні способи художньої реалізації авторського задуму: асиміляцію жанрових первенів, контамінацію ідейно-текстуальних патернів та шляхи її художнього втілення, трансформацію традиційного досвіду використання тропеїстики та міфогенний потенціал технології іміджмейкінгу, реалізований у ключі «винятковості»;

- простежити спосіб реалізації в образі дойлівського детектива низки надважливого для соціально-психологічного буття людства міфу Героя, побудованого на перетині архетипних якостей Спасителя, Лікаря, Судді, Мудреця та ін.

Об'єктом дослідження обрано детективні твори А. Конан Дойля про Шерлока Холмса: збірки оповідань («Пригоди Шерлока Холмса» (1892), «Спогади Шерлока Холмса» (1894), «Повернення Шерлока Холмса» (1905), «Його останній уклін» (1917), «Архів Шерлока Холмса» (1927) та повісті («Етюд у багряних тонах» (1887), «Знак чотирьох» (1890), «Собака Баскервілів» (1902), «Долина жаху» (1915).

Предмет дослідження – авторська концепція Героя-детектива у вимірі поетикальної парадигми мідллітератури та її місце в контексті художніх вирішень образу людини й світу в епоху *fin de siècle*.

Методи дослідження – історико-генетичний (дослідження художньої генези образу Холмса), герменевтичний (вивчення текстуально-сміслових моделей

холмсіани), *структурно-функціональний* (з'ясування характеру взаємозв'язку та взаємозумовленості структурних елементів тексту про Холмса), *порівняльно-історичний* (вивчення взаємодії творів шерлокіани та дюпеніади), *міфологічний* (аналіз архетипних образів та ситуацій), *психологічний* (дослідження особливостей поетики циклу, які запрограмовані на відповідну психологічну реакцію читача і мають виразний сугестивно-моделювальний вплив), *функціонально-естетичний* (осмислення імпліцитних взаємозв'язків автор/читач), *історико-функціональний* (виявлення місця і ролі дойлівського детективного циклу загалом і власне образу Шерлока Холмса у сучасному літературно-культурному процесі).

Методологія дослідження: праці зарубіжних і вітчизняних дослідників з теорії детективного жанру (А. Вуліс, В. Гітін, Г. Кукса, Дж. Даламатер та Р. Прігожі, Дж. Кавелті, І. Баннікова, І. Білозьорова, К. Піттард, Л. Франк, М. Коген, Н. Валуєва, Н. Герасименко, Н. Михальська, О. Анциферова, О. Борисенко, О. Харлан, Р. Томас, С. Найт), проблем ранжування (ієрархії) літературних жанрів та безпосередньо мідллітератури (Ж. Федорова, Н. Герасименко, С. Філоненко, С. Чупринін, Т. Бовсунівська), теорії міфу та його інтеграції із літературою (Дж. Кемпбел, Дж. Томпсон, Л. Черни, М. Еліаде, О. Ковтун), так само, як і фахівців у сферах теоретико-літературних та історико-літературних проблем, пов'язаних із вивченням вікторіанської літератури Англії, творчістю А. Конан Дойля та рецепцією холмсіани (Дж. Саймонс, Л. Лейдерман, Н. Астрахан, О. Борисенко, Р. Пауль, С. Антонов, С. Дойль, Ю. Юрасова) та ін.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній вперше розглянуто образ Шерлока Холмса у взаємодії із філософією надлюдини і загалом на фоні еволюції аксіології на «зламі століть»; у парадигмі концептів міфу та архетипу; вивчено специфіку жанрово-поетикального втілення авторського задуму; здійснено цілісне дослідження холмсіани як явища мідллітератури з установкою на міфологізацію образу головного героя та художньої дійсності.

Теоретичне значення роботи. У дисертації поглиблено проаналізовано концепцію дійсності і героя А. Конан Дойля як явища мідллітератури та типові вектори резонансу цієї концепції у конкретному історико-культурному контексті.

Практичне значення роботи. Дане дослідження може стати джерелом інформації для дослідників історії зарубіжної літератури, теоретиків літератури, викладачів вищої та середньої школи, аспірантів та студентів гуманітарного профілю.

Апробація роботи. Робота обговорювалась на засіданнях і міжкафедральних семінарах кафедри германських мов та зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Результати дослідження викладені у доповідях на всеукраїнських і міжнародних конференціях: Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів та докторантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський; 2013, 2014, 2015); «Мова у світлі класичного спадку та сучасних парадигм» (Одеса, 2013); «Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі» (Львів, 2013), «Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті» (Одеса, 2013); «Наука і сучасність: виклики

глобалізації» (Київ, 2013); «Фрагментація наукових досліджень: перспективи та проблеми» (Київ, 2013); «Наукова конференція молодих вчених» (Кам'янець-Подільський; 2013, 2014, 2015); «XV Міжнародна конференція, присвячена проблемам суспільних та гуманітарних наук» (Москва, 2013); «Актуальні проблеми історичної і теоретичної поетики» (Кам'янець-Подільський, 2014, 2015).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 22 статті, з яких 6 у фахових виданнях України та 1 – у фаховому закордонному виданні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен із яких містить відповідні висновки, загальних висновків, списку використаних джерел (348 позицій), додатків (1). Загальний обсяг тексту – 217 сторінок, обсяг основного тексту – 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і основні завдання роботи, окреслено об'єкт, предмет, методологічні підходи, охарактеризовано стан вивченості проблеми, вказано на наукову новизну та практичне значення отриманих результатів і запропоновано шляхи їх практичного застосування. Також наведено основні відомості щодо апробації роботи та вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами та темами.

У *першому розділі «Історія вивчення питання»* описано історіографію дослідження. Наголос зроблено на назрілій, особливо у східнослов'янському науковому просторі, проблемі зняття стереотипного ярлика низькопробності, традиційно співвідносного з холмсіаною як дітищем популярної (синонімічно – низькопробної) літератури. Водночас окреслено основні напрямки ламання штампів у літературознавстві західного світу, що визначає актуальні вектори шерлокознавчих досліджень.

У *підрозділі 1.1. «Дослідження жанрово-поетикальних проблем холмсіани»* висвітлено актуальний науковий стан питань жанру, популярності (пункт 1.1.1. *«Ракурс жанрових детермінант і новаторства»*) і вимір формування теорії та колізій наукового регламентування парадигми «міфу Холмса» (пункт 1.1.2. *«Парадигма міфу у контексті шерлокознавства: теоретико-дискусійний аспект»*). Взято до уваги аспект новаторства та трансформування (палімпсестування/внутрітекстова полеміка) А. Конан Дойлем художнього досвіду Е. По (Дж. Кавелті, З. Гражданська, К. Піттард, Л. Панек, С. Антонов). Майк та Моллі Хардвіни з численних новаторських рішень автора в домінуючу позицію ставлять образ героя «іншого, вищого типу», що Л. Панек влучно окреслив як оживлення «дерев'яних характерів» детективів-попередників. Цикл про Шерлока Холмса прийнято вважати взірцем інтелектуального (логічного, дедуктивного) детективу (Г. Давиденко і О. Чайка, Н. Зоркая). К. Піттард та О. Борисенко розглядають дойлівський цикл відповідно до особливого хронологічно-змістового поняття «вікторіанський детектив». Питання популярності дойлівського циклу займає чільне місце серед розвідок із шерлокознавства (В. Мазін, Г. К. Честертон, Д. Сташауер, Дж. Томпсон, К. Морлі, Р. Ділгс, Р. Пауль, Я. Розмарі). За основу пропонується взяти тезу М. Аткинсона, який вимагає комплексного розгляду

феномену Холмса. Стійка популярність образу зумовила появу ряду наукових розвідок, у яких персонаж дойлівського сищика висвітлюється як реальна людина – т. зв. «Sherlockian game», «Holmesian game», «the Great-Game» або просто «Game», початок чому поклали есе Б. Мауріса та Ф. Сіджвіка, Р. Нокса, К. Морлея, Д. Саєрс, Е. Сміта (традиція формувалась у працях, хронологічно датованих 1902-1944 рр.). Більш сучасною версією такого бачення образу Холмса є збірник, виданий Ф. Шрефлером «Sherlock Holmes by Gas-lamp». Літературознавча кваліфікація «міфу Шерлока Холмса» є одним із кроків у напрямку ламання стереотипів літературознавчої оцінки дойлівського канону. Дослідники почали вживати детермінанту «міф» стосовно Холмса наприкінці ХХ ст., коли безпрецедентна у світовій літературі популярність образу стала очевидною. Біля її витоків – праці Дж. Саймонса, Н. Мак-Кава: тут використано термін «міф», але не дано обґрунтування. Конкретно про феномен міфу Шерлока Холмса у науковому літературознавчому оформленні одним із перших заговорив Дж. Томпсон. Деякі дослідники використовують у синонімічному значенні детермінанту «архетип» (Д. Сташауер, П. Андерсон).

У підрозділі 1.2. «Вивчення зв'язку холмсіани із філософськими та історико-соціальними доктринами» розглянуто літературознавче опрацювання явища адаптації у шерлокіані позицій світоглядних систем, що були популярні в Європі рубежу ХІХ-ХХ ст. (пункт 1.2.1. «Раціоналізм/сцієнтизм/дарвінізм в художній інтерпретації А. Конан Дойля»), характер трансформації релігійного світогляду у світлі ідейних віянь «часу сумніву» (пункт 1.2.2. «Полемічні питання віри/атеїзму протагоніста»), відображення у циклі реалій пізнього вікторіанства (пункт 1.2.3. «Холмс і вікторіанство як прерогативний фокус англомовних розвідок»). Серед зарубіжних критичних праць про Холмса помітною є тенденція розглядати його як виразника та апологета наукової думки вікторіанського періоду, наголошуючи на пізнавальних якостях творів та на популяризації автором науки (Дж. Розмарі, К. Піттард, П. Вайль, Р. Томас). Досить велику групу складають розвідки, у яких аналізується реальний вплив шерлокіани на криміналістику вікторіанської доби та сучасності (Л. Врігцман, С. Фулеро). Наприкінці ХХ ст. почали з'являтися праці, в яких аналізується рефлексія дарвінізму в образі Холмса (Л. Франк). Дарвінізм вважається результатом зневіри автора у християнстві (Б. Крід, Дж. Розмарі, Ч. Рзепка), що є суголосним зі світоглядом «нової генерації кар'єристів», яка формувалась в Англії у 80-х роках ХІХ ст. (Дж. Секорд). Коли йдеться про релігійну компоненту, загальноновизнаною є думка, що, хоча дойлівський детектив зображується як вірянин офіційної у ті часи англіканської церкви (К. Редмонд, С. Дойль), все ж його спосіб життя та світогляд не можна вважати взірцевим із точки зору традиційних релігійних приписів (М. Тейлор, Р. Пауль). Досить неоднозначними є праці, у яких стверджується приналежність Холмса до спіритуалізму та окультизму (К. Вінн, Н. Утечін, С. Смаджік, Х. Грімс).

У підрозділі 1.3. «Традиція застосування науково-психологічної методології у шерлокознавстві» увагу зосереджено на інтерпретації дойлівського канону з погляду сучасних психометричних методів (пункт 1.3.1. «Психологічна змістовність та насиченість шерлокіани») і колізій гендерної проблематики

(пункт 1.3.2. «Гендерна проблематика в циклі про Холмса»). Вперше комплексно розглянуто образи Шерлока та Ватсона у контексті сучасної наукової психології у праці Дж. Редфорда. Психологічну сторону образу Шерлока Холмса досліджували також В. Мазін, Дж. Розмарі, М. Аткинсон, С. Смаджік. Коли йдеться про гендерне питання, то в образі детектива найчастіше широко акцентуються репрезентативні риси чоловічої моделі поведінки (Д. Баршам, Дж. Кестнера). До акцентації маскулінності образу сищика вдавались також Г. Ріл, Дж. Чапмен та М. Хілтон, Е. Сміт, Е. Грісволд, М. Кімел та Е. Аронсон, Р. Томас, С. Арата, С. Найт, Ч. Рзепка та ін. Помітно, що мало не усі дослідники аналізують маскулінність Холмса крізь призму вікторіанських уявлень та стереотипів, враховуючи феміністичні віяння, які набували поширення наприкінці цієї епохи. У розрізі гендерного питання існують також псевдодослідження, в яких автори, використовуючи начебто фактичний матеріал, а насправді ж вирвані з контексту й довільно інтерпретовані цитати із холмсіани, намагаються довести, що Шерлок насправді був жінкою (А. Бредлі, В. Сердгент) або висловлюють переконання в гомосексуальності чи педофілії дойлівського героя (М. Дітмур). Із гендерною проблематикою пов'язана праця К. Редмонда, у якій автор досліджує сексуальні елементи в циклі про Холмса та житті самого А. Конан Дойля і те, як вони відображають вікторіанське ставлення до еротичності взагалі.

У другому розділі дисертації «**Теоретико-методологічні основи дослідження**» з'ясовуються передумови виникнення детективу як жанру, який викликав неабиякі літературні дискусії щодо своєї естетичної вартісності, а також зосереджено увагу на найбільш прогресивних та відповідних реаліям сучасного світу дослідженнях, які дають змогу теоретично обґрунтувати і дати найбільш повну і адекватну жанрово-естетичну характеристику циклові про Шерлока Холмса. Попри значні інтервали коливання у літературознавчих оцінках – від характеристики доробку А. Конан Дойля як т.зв. «недолітератури» – до надання йому чільного, «канонічного» місця й статусу класики, домінує думка, на наш погляд, значно більш релевантна: ламання традиційної оцінки детективного циклу А. Конан Дойля як меншовартісної літератури, яка здебільшого базується на екстрахудожніх елементах сюжету (прототипи тощо) або на побутових стереотипах пригодницької авантюри, не означає автоматично намагання неправомірного з наукової точки зору переміщення до рангу високої літератури. Шерлокіану слід аналізувати у метакультурному дискурсі, співвідносному із «мідллітературою» – серединним ієрархічним рядом словесного мистецтва, який синергізує ознаки як високої, так і масової літератури, широко використовуючи художньо-психологічні прийоми кітчу.

У підрозділі 2.1. «**Детектив як жанр масової літератури ХІХ століття у контексті суспільно-літературного осмислення феномену злочинності**» висловлено думки щодо ролі англійського мідлкласу як рупора соціокультурного розвитку вікторіанства, в полі якого й оформився феномен масової літератури (А. Бурцев, Дж. Томпсон, К. Ворпол, Н. Соловйова, С. Чупринін, Т. Адорно, Т. Бовсунівська) – пункт 2.1.1. «*Дихотомія «життя за законом/кримінал» в інтерпретації масової культури. Злободенність жанру детективу. «Вікторіанський детектив» як соціолітературне явище*». Синтез процесів

формування масової культури та зростання злочинності (обидва явища співвідносні із формуванням середнього класу) зумовив попит на детективний жанр, актуальний для настроїв доби «культурного винаходу», коли «суспільство раш-тайму» відштовхнуло «обіцянки Віри», а проте не отримало й «упевненості в Знанні». У пункті 2.1.2. «*Детективний цикл А. Конан Дойля як явище «мідллітератури»* зроблено стислий огляд та лаконічний аналіз найголовніших ракурсів літературознавчої оцінки детективного жанру; особливу увагу звернено на поняття «мідллітератури», яке відкриває нові горизонти для наукової кваліфікації циклу. Через традиційну належність до масової літератури критики зазвичай не надають детективу значної культурної ваги (на це звертають увагу Дж. Мак-Дональд та Р. Прігожі, О. Анциферова). Навпаки, акцентують художню цінність детективу А. Вуліс, Г. Анджапарідзе, Дж. Кавелті, І. Баннікова, Л. Трауберг, О. Анциферова, О. Харлан, С. Найт, Я. Маркулан та ін. Хоча й сам А. Конан Дойль мислив цикл про Холмса на периферії свого творчого спадку, його детективні оповідання почали жити власним життям завдяки вдалому вирішенню образу головного героя, пригодницькому елементу, серійності авторського тону, прийомам іміджмейкінгу, міфогенним текстуальним конструкціям. Це зробило дойлівський канон особливо прийнятним у ракурсі вимог часу та в умовах пришвидшеного темпу життя. Підмічено й жанрову неоднорідність холмсіани, у якій використано водночас художні модуси сенсаційної, власне детективної та пригодницької літератури (К. Піттард). Особливо важливим для зміни літературознавчо-критичної парадигми стало теоретичне обґрунтування С. Чуприніним поняття «мідллітература» як серединної ланки літературної ієрархії. Це дає можливість нового й плідного прочитання давно відомого тексту та його адекватного ранжування.

Змістовим фокусом *третього розділу «Образ Шерлока Холмса у контексті уявлень та очікувань епохи fin de siecle»* є теза, що холмсіана як безпрецедентне транскультурне явище вимагає комплексного та різностороннього аналізу з осмисленням ключових смислових узагальнень на кшталт *вікторіанство, ніцшеанство, світогляд перехідної доби, масове видавництво, злочинність* тощо, які передусім вплинули на авторський задум, спосіб його втілення та подальшу рецепцію. Комплексно розглянуто характер головного героя у парадигмі тих світоглядних, релігійних та естетичних тенденцій, які панували в годину його створення і справили помітний вплив на конструювання персонажа та його подальшу рецепцію в синхронному та діахронному вимірах.

У *підрозділі 3.1. «Культурно-історичні передумови створення циклу про Шерлока Холмса»* зроблено акцент на еволюції вікторіанського світогляду ХІХ ст. (пункт 3.1.1. «*Еволюція світогляду в Європі ХІХ століття та його вікторіанські трансформації»*), на кризових явищах суспільного буття як історичній передумові виникнення жанру детективу (пункт 3.1.2. «*Лицемірство та криза суспільної моралі як чинник криміналізації суспільного життя. Соціокультурна характеристика вікторіанського мідлкласу»*). Бум криміналу наприкінці ХІХ ст. викликав мусування тез про кризу раціоналістично-сцієнтичного світогляду і наростання дегенеративних процесів (Б. Морель, Д. Пік, М. Найдорф, Н. Крючкова, Н. Раманантата, С. Антонов, Ф. Ніцше). Зокрема Ф. Ніцше помічає розпорошення

суті індивіда в умовах механізованого процесу виробництва, робить теорію Ч. Дарвіна трампліном для ідеї майбутнього біологічного виду, досконалішого за *homo sapiens*, й пропонує наблизити це шляхом звільнення свідомості від морально-релігійних догм, які, на його думку, гальмують появу надлюдини. Ця тотальна світоглядна криза загострилась на зламі віків та сформувала попит на Героя нового зразка. Харизматичний Холмс міг цілком бути сприйнятим як представник ніцшеанського «більш цінного сорту людей», або, за Дж. Секордом, вже згадуваної «нової генерації кар'єристів», яка вимальовувалася у поствікторіанському просторі.

У підрозділі 3.2. «**Ідейно-естетична цінність смислових доміант шерлокіани в діячронії літературознавчого дискурсу**» розглянуто образ Шерлока Холмса у контексті пізнього вікторіанства, на перетині соціально-історичних контрадикцій та філософських вчень доби, простежено еволюцію образу у світлі кризи ідеології Модерну, його взаємодію із «філософією надлюдини». Особливу увагу звернено на контамінацію християнської концепції людини і ніцшеанських мотивів як художньо-смисловий оксиморон та екзистенціальний вимір віртуального буття дойлівського героя. Детально вивчено також алузії на дарвінізм. Цикл А. Конан Дойля представлено також як художню синергію цінностей неоромантизму та декадансу. Водночас показано, що, попри усе це, типологічно дискурс холмсіани залишається вікторіанським і орієнтується на запити мідлкласу. На тлі духовної хисткості доби А. Конан Дойль створює, оперуючи як життєвим матеріалом, так і архетипами, образ людини, що вмів лавірувати й, водночас, коригувати суспільство. Це справило вплив на масового читача. Холмс стає в його очах віртуальним захисником справедливості, майбутнім Супергероем, начебто цілком можливим у нових ринкових умовах. А його супутник Ватсон втілює закостенілі обивательські позиції. У пункті 3.2.1. «*Образ Шерлока Холмса у контексті світогляду пізнього вікторіанства: «сутінки ідолів» вікторіанства*» розглянуто, як вплинув на образ Холмса вікторіанський концепт «істинного джентльмена»: адже Холмс є лінгвокультурним типажем, що репрезентує англійську націю. У пункті 3.2.2. «*Шерлокіана як точка перетину соціально-історичних контрадикцій та філософських вчень доби: еволюція образу Шерлока Холмса у світлі кризи ідеології Модерну*» доводиться, що найпомітніший вплив на автора мала, поруч зі вченням про надлюдину, ще й філософія позитивізму та, певною мірою, доктрини прагматизму та натуралізму. Теза про відбиття у холмсіані кризових явищ Модерну цілком кореспондує з адаптацією у циклі філософії надлюдини, яка теж є дітищем модерної доби. Розгорнуто доводиться, що образ Холмса є певного роду втіленням ніцшеанської ідеї надлюдини (пункт 3.2.3. «*Образ Шерлока Холмса і «філософія надлюдини»*). Надлюдина тут втілилась у міф Героя, й водночас образ детектива є втіленням смислової бінарності комплексу «надлюдини-рятівника» з коригувальними нашаруваннями, які зумовлені функціонуванням персонажа у просторі вікторіанського суспільства. У пункті 3.2.4. «*Контамінація християнської концепції людини і ніцшеанських мотивів як художньо-смисловий оксиморон*» проводиться думка, що образ Холмса формується фактично на перетині

ніцшеанства та християнства, яке в часи морально-релігійної кризи намагалося знову увійти в гущавину життя (концепти «діяльного християнства», «несвідомого служіння») тощо. Це також певною мірою відповідає ідейно-світоглядним установкам самого А. Конан Дойля. Ореол героїзму навколо детектива апелює, на рівні колективного несвідомого, до споконвічної потреби людства у Заступникові, й тут християнський та ніцшеанський світогляди знаходяться у певній рівновазі. Хоча Холмс вкрай рідко висловлюється про релігію, він виглядає у своїх вчинках як справжній християнин. У його образі те, що суголосне моральним устоям суспільства, має семантику апостеріорного вибору. Як уже говорилося, у А. Конан Дойля простежуються й алюзії на Дарвіна, й це далі досліджується більш розгорнуто (пункт 3.2.5. «Алюзії на дарвінізм в оповіданнях про Шерлока Холмса»): інколи в персонажеві підкреслюються, поруч із високим інтелектом і логічністю, й твариноподібні якості характеру. Так, у «Людині, що рачкує» є апеляція до концепції боротьби за виживання, без чого, мовляв, відбудеться «засмічування» людства. Пункт 3.2.6. «Екзистенціальний вимір віртуального буття дойлівського героя» присвячений аналізу рис «філософії існування» в образі Холмса. Прагматична окресленість інтриги переднього плану начебто дисонує із екзистенціально-ірраціональним ракурсом емотивної репрезентації характеру героя, але екзистенціальна проблематика реалізується не лише у ракурсах розуміння життя як абсурду та в соціопатичних імпульсах. Насправді тут Холмс узятий поза фактажем справи та зображений у різнобарвній смисловій палітрі.

Підрозділ 3.3. «**Детективний цикл А. Конан Дойля як синергія цінностей неоромантизму та декадансу**» присвячений аналізу стильових домінант, серед яких активно проступають ознаки неоромантичної естетики: позитивістський оптимізм, маска «непомітного героя» («ідеал в дійсності»); змалювання «незвичайного поряд». Неоромантична естетика простежується і на рівні організації наративу. Значно ускладнила образ Холмса, віддаливши його від художніх домінант пригодницького жанру, й естетика декадансу – це такі риси, як самотність, відлюдькуватість, песимізм, граничний індивідуалізм, тенденція саморуйнації.

У *четвертому розділі «Міфогенність змістово-текстуальних структур шерлокіани»* увага зосереджена навколо семантики текстових структур, які містять значний міфогенний потенціал, а також авторських стратегій комунікації з імпліцитним читачем, способів приховування за пригодницько-розважальною маскою трансцендентного змісту.

У підрозділі 4.1. «**Віртуальне буття Шерлока Холмса та художня модель дійсності у циклі А. Конан Дойля**» описано передумови трансформації детективів Дойля у міф, а також технології іміджмейкінгу, якими послуговується автор, та міфогенність як ознака художнього світу шерлокіани. У пункті 4.1.1. «*Загальні передумови міфологізації детективного канону*» констатовано, що міф Холмса проявляється у різноформатному, багаторівневому дискурсі. Діахронний зріз дає підстави розглядати Холмса та холмсіану у парадигмі таких актуальних для сучасного культурогенезу термінів і понять, як міфопоезія, епос, міф, архетип, бренд, символ, «прадавній образ», «формалізований персонаж», кітч. Міф Шерлока має багато точок дотику із іншими соціокультурними міфами, що говорить про його

динаміку та інтегративність (приміром, Робін Гуд → Шерлок Холмс → Супермен, Бетмен, Джеймс Бонд та ін.). Численне повторювання конструкцій циклу з синонімічною семантикою нашоухує на думку про використання автором технологій комунікації, які сьогодні співвідносні з іміджмейкінгом та які органічно вписуються у загальну тенденцію масифікації та міфологізації свідомості (пункт 4.1.2. «*Технологія іміджмейкінгу в циклі про Шерлока Холмса*»). Центральною фігурою тут є образ Шерлока Холмса. Але й інші персонажі так чи інакше беруть участь у створенні запрограмованого автором іміджу. Його декодування допомагає встановити адекватний зв'язок між об'єктами тлумачення та розуміння. Помітне також використання прийомів сугестії. У контексті циклу можна говорити про відносну дзеркальність авторської та читацької інтерпретаційних моделей. Домінантна роль у створенні іміджу предмету мовлення (яким у творах незмінно виступає Шерлок Холмс) належить суб'єкту комунікації – Ватсону-оповідачеві, рідше – авторові; але їхні позиції можна ототожнювати. Гомодієгетичний тип оповіді від імені людини із мідлкласу відчутно посилив фатичну, магічно-містичну та волюнтативну функції мовлення. Ускладнює процес керування свідомістю читача те, що аудиторія у цьому випадку хоч і масова, проте досить диференційована за культурно-освітнім рівнем, смаками та очікуваннями. Це дає ще одну підставу говорити про цикл як про мідллітературу. Імідж героя має балансувати: не відлякувати малоосвіченого читача і залишатись цікавим для читача-інтелектуала. У формуванні образу Холмса дотримано «принципу винятковості» (“otherness”), який реалізується через унікальність справ і здібностей героя; непряму характеристику іншими персонажами, самохарактеристику (пункт 4.1.3. «*Самохарактеристика Шерлока Холмса як засіб створення іміджу «виняткового героя»*»). Аналіз персонажа Ватсона як оповідача й апологета (пункт 4.1.4. «*Іміджетворча сюжетно-композиційна роль Ватсона*») обґрунтовує його визначальну роль у формуванні іміджу й навіть певної міфологізації образу детектива. Комунікативна стратегія іміджетворчого впливу Ватсона дублює стратегію «винятковості» реплік-самохарактеристик. Ватсон є «кривим дзеркалом», через яке реципієнт пізнає дійсність холмсїани та характер головного героя, субституїтованим мовцем-оповідачем у моноскопичному нарративному типі – авторською маскою. На думку Н. Астрахан, тлумачення літературного твору як художньої моделі дійсності дає змогу розглянути його як феномен, що проявляє сутність загальнокультурного розвитку в межах «великого часу». Щодо художньої дійсності холмсїани (пункт 4.1.5. «*Міфогенний потенціал художнього світу шерлокїани*»), то найбільш результативним у плані виявлення міфогенних структур є її зіставлення з дюпенїадою Е. По. Всупереч відомому й типовому для Е. По тяжінню до містифікацій, він свідомо розвінчує міф через автокоментарі, авторську примітку-передмову тощо (див. «Загадку Марі Роже»). Д. Сташауер пояснює міфогенність творів про Холмса закоріненістю в одній епосі, темпоральною сталістю, в результаті чого сищик став лейблом вікторїанської доби. Холмс є ядром і соціальним гарантом непорушності світобудови. Предметна реальність холмсїани сповнена динаміки подій, фактів, імен, що визначає загальну тенденцію псевдореалістичності. Циклічність творів спричиняється до того, що образ детектива сприймається не як одиничний факт, а як подія, яка має розвиток.

Соціальна дійсність розкривається в площині концепту *злочину*, що в більш широкому плані легко вписується в контекст *гріха, зла*, яким Холмс експліцитно протидіє, хоча насправді діалектично залежить від них. Шерлок продукує «необхідний міф»: людина силою волі в змозі якщо не змінити порядок речей, то принаймні зменшити прояви соціального зла. У холмсіані ми стикаємось із двоїстим нашаруванням міфогенних факторів: міфологізується не тільки Холмс, але й ціла вікторіанська епоха, яка з часом стала варіантом міфу про втрачений «золотий вік». Психологічна реальність проєктована на мимовільне залучення реципієнта до співпереживання. Створені сприятливі умови для того, щоб усе це стало елементом особистісного міфу.

У *підрозділі 4.2. «Семантико-естетичні аберації тропу в художній мові «холмсіани» А. Конан Дойля»* зроблено аналіз трансформації традиційного досвіду використання тропів відповідно до рамок мідллітератури та поетики детективного жанру. Оскільки квінтесенцією дослідження є оцінка циклу як мідллітератури, логічно говорити і про власне стильові метаморфози нормативного досвіду поетикального конструювання детективних творів. Поетикальна норма «без прикрас» еволюціонує до адаптації традиційних засобів художньої літератури, що у холмсіані стає виразною рисою дойлівського ідіостилу. Виразальні засоби канону позбавлені «приторних» ліризму чи помпезності. Вони не є акцентованими, проте точно творять емотивно-оцінкову картину образу/дійсності. Особливу увагу звернено на специфічні засоби тропеїстики, які покликані виділяти маскулінність протагоніста. Це зооморфні порівняння (пункт 4.2.1. «*Зооморфні порівняння як засіб індивідуалізації (метафорика зіставлень портрета Холмса з образом хижака)*») та метафорика кольороназв (пункт 4.2.2. «*Метафорика «сірого» у створенні образу «лондонських джунглів» (синергія урбаністичного і героїчного)*). У пункті 4.2.3. «*Міф героя і персонаж Шерлока Холмса: синтез архетипних образів*» акцент зроблено на методологіях соціальної психології, аналітичної психології, міфологічних шкіл літературознавства, які дозволяють дослідити міф Шерлока Холмса водночас із раціонального та ірраціонального боку, як утворення бінарно суб'єктивне та об'єктивне, що сприймається не лише як відображена дійсність, а й як «істинна реальність», причому з руйнуванням будь-яких часопросторових рамок. Тут досягнуто найвищої міри міфологізації; міф «матеріалізується» та набуває здатності кардинально перетворювати буття. Окрім зовнішньої атрибутики (вересова чи глиняна люлька, халат, мисливський кашкет), наявний спектр ідейно-сміслових укрупнень, які виступають магістралями реалізації архетипних образів та ситуацій. Архетип Героя має не автономну, а пенетративну природу. Емотивно-смісловий аспект героїчності присутній у дойлівській інтерпретації інших архетипів, таких як Спаситель, Лікар, Мудрець та ін.

У **висновках** підсумовано основні результати даного дослідження:

1. Для простору сучасного слов'янського літературознавства, зокрема українського, залишається вкрай актуальною потреба подолання стереотипного бачення образу Шерлока Холмса як дітища низькопробної літератури; так само існує й потреба ламання традиції схематичної й однобокої інтерпретації образу з наголосом суто на екстрахудожніх аспектах дойлівського циклу.

2. Ретельне прочитання діяльної складової образу Холмса та аналіз фрагментів мовлення настановляють на висновок про біплановість тексту: 1) експліцитний подієвий рівень із домінуванням практичної мови, який фокусується навколо фабули й тяжіє до загального пригодницького наративу; 2) імпліцитний ідейно-змістовий рівень із вкрапленнями художньої мови з її підвищеною змістовністю.

3. Переоцінку шерлокіани, узяті в метакультурному дискурсі, доречно зробити співвідносно з новітнім поняттям «мідллітератури» (С. Чупринін) як середнім рядом словесного мистецтва, який синергізує ознаки високої і масової літератури, широко використовуючи художньо-психологічні прийоми кітч. Особливу увагу слід звернути на соціальну злободенність жанру детективу і трансцендентний для усіх періодів світової історії запит на образ Героя, який на даному історичному етапі було втілено в Шерлокові.

4. В епоху руйнації та трансформації ідеалів дойлівський сищик мав стати захисником стабільності індивідуалізованих (не нав'язаних зовні, а пропущених крізь призму особистісного світорозуміння) моральних першооснов та апологетом соціальної справедливості як аналога верховенства істини, зразком Супергероя і в той же час людиною майбутнього, яка адаптувалась до нового життя й імплементувала суспільство продукованими новою елітою ідеалами. Авторіві це вдалося реалізувати через залучення архетипних образів, акомодованих відповідно до настроїв доби, – з апеляцією до загальнолюдського й Вічного, але у формах конкретного часу з естетичним втіленням домінантного у парадигмі текстотвірних чинників творчого задуму, відповідного соціокультурним запитам масового читача.

5. Щодо з'ясування філософського підґрунтя образу, то варто говорити про домінування у А. Конан Дойля впливу позитивістсько-прагматичного світогляду і вчення Ніцше про надлюдину. Відгомін цих типово модерних філософсько-світоглядних доктрин в образі Шерлока Холмса та в художній дійсності циклу виразно дисконтинуальний. Найбільш доцільно говорити про стильові домінанти, які мали визначальний вплив на тому чи іншому етапі створення тексту.

6. Стабільно дуалістичний фокус образної системи холмсіани збалансував авторське бачення «особистості майбутнього», втіленої в образі Холмса, і закостенілого типу обивателя, який здебільшого втілює Ватсон. Образ Шерлока Холмса – приклад «миттєвої міфологізації», що має тенденцію до перетворення персонажа на культурну ікону з виразними рисами національного міфу. Доцільно розглядати холмсіану у парадигмі таких актуальних для сучасного культурогенезу термінів і понять, як міфопоезія, епос, міф, архетип, бренд, символ, «прадавній образ», «формалізований персонаж», кітч. Художня дійсність холмсіани (предметна, соціальна, психологічна реальність) так само міфологізована, що значною мірою є результатом вдалої комунікації з імпліцитним читачем, конструктивної установки на міфогенність моделей дійсності. Міф Шерлока Холмса досяг найвищої міри міфологізації, набувши здатності перетворювати світ. Окрім зовнішньої атрибутики, тут наявний спектр ідейно-сміслових укрупнень, які виступають магістралями реалізації архетипних образів і ситуацій. Архетип Героя у структурі образу Холмса має не автономну, а пенетративну природу, синергізуючись із іншими архетипами: Спаситель, Лікар, Мудрець тощо.

7. Аналіз текстових структур дозволяє говорити про широке застосування автором технологій іміджмейкінгу, декодування яких допомагає встановити адекватний зв'язок між горизонтами тлумачення та розуміння. Логічно говорити про власне стильові трансформації нормативного досвіду поетикального конструювання детективних творів: норма «без прикрас» еволюціонує до адаптації традиційних засобів художньої літератури, що стає виразною рисою дойлівського ідіостилю. Особливу увагу звернено на такі засоби тропеїстики, як зооморфні порівняння та метафорику кольороназв.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Расевич Л. Шерлок Холмс і неоромантизм / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я. І., 2014. – Випуск 35. – 180 с. – С. 146–148.

2. Расевич Л. Самохарактеристика Шерлока Холмса як засіб створення іміджу «виняткового героя» / Любов Расевич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – Одеса, 2014. – Випуск 8. – Т. I. – 240 с. – С. 14–17.

3. Расевич Л. Сюжетно-композиційна роль Ватсона у створенні іміджу Холмса / Любов Расевич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – Одеса, 2014. – Випуск 9. – Т. I. – 184 с. – С. 63–66.

4. Расевич Л. Технологія іміджмейкінгу в циклі про Шерлока Холмса / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – Випуск 36. – 336 с. – С. 208–212.

5. Расевич Л. Героїзація сищика у Конан Дойля на тлі криміналізації та редукції християнської концепції людини / Любов Расевич // Науковий збірник «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта». Серія історична та філологічна. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. XI. – 392 с. – С. 306–310.

6. Расевич Л. «Буття на межі» як екзистенціальна проблема у Голмсїані / Любов Расевич // *Spheres of culture: Journal of Philology, History, Social and Media Communication, Political Science, and Cultural Studies*. – Lublin : Maria Curie-Skłodowska University, 2013. – Volume XII. – S. 124–131.

7. Расевич Л. Екзистенціальна проблема абсурдності життя у змістово-поетикальній трансформації холмсїани / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – Випуск 39. – 336 с. – С. 222–224.

Додаткові публікації:

8. Расевич Л. Вплив філософських ідей кінця XIX століття на формування та реалізацію образу Шерлока Холмса / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за

підсумками звітної конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 12 : у 3-х томах. – Т. 3. – 206 с. – С. 74–75.

9. Расевич Л. Риси декадентської естетики в образі Шерлока Холмса / Любов Расевич // Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм : Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 12-13 квітня 2013 року. – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2013. – 128 с. – С. 69–74.

10. Расевич Л. Алюзії на дарвінізм у детективних оповіданнях про Шерлока Холмса / Любов Расевич // Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 26-27 квітня 2013 року. – Львів : ГО «Наукова філологічна організація ЛОГОС», 2013. – 100 с. – С. 16–20.

11. Расевич Л. Риси декадентської естетики в образі Шерлока Холмса / Любов Расевич // Актуальні питання розвитку філологічних наук у ХХІ столітті" : Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса. – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2013. – 104 с. – С. 34–38.

12. Расевич Л. Образ Шерлока Холмса у контексті світогляду вікторіанства / Любов Расевич // Наука і сучасність: виклики глобалізації – Частина III : міжнародна конференція, м. Київ, 25 травня 2013 року. К. : Центр наукових публікацій. – 176 с. – С. 117–122.

13. Расевич Л. Прототип Шерлока Холмса: дискусійні аспекти / Любов Расевич // Фрагментація наукових досліджень: перспективи та проблеми. – Частина I (Економічні науки, Філологічні науки, Географічні науки, Юридичні науки) : Міжнародна конференція, м. Київ, 28 липня 2013 р. – К. : Центра наукових публікацій. – 124 с. – С. 60–63.

14. Расевич Л. Втілення концепту «істинний англійський джентльмен» в образі Шерлока Холмса / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник тез за результатами V наукової конференції молодих вчених, присвяченої 95-й річниці від дня заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 21-22 жовтня 2013 року. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 6. – С. 67–69.

15. Расевич Л. Еволюція образу Шерлока Холмса у світлі кризи ідеології Модерну / Любов Расевич // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 1 (01) листопад. – 2013. – С. 63–70.

16. Расевич Л. Гендерный вопрос в исследованиях о Шерлоке Холмсе / Любов Расевич // XV Международная конференция, посвященная проблемам общественных и гуманитарных наук : Международная научно-практическая конференция, г. Москва, 13.12.2013 г. – М. : Центр гуманитарных исследований «Социум». – 76 с. – С. 57–60.

17. Расевич Л. Міф Шерлока Холмса у працях англомовних дослідників / Любов Расевич // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 1 (03) січень. – 2014. – С. 89–91.

18. Расевич Л. Відбиття кризи релігійної моральності англійського суспільства в детективному циклі про Шерлока Холмса (ніцшеанські мотиви у

Конан Дойля) / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – Вип. 13 : у 3-х томах. – Т. 3. – 170 с. – С. 14–15.

19. Расевич Л. Зооморфні порівняння як засіб індивідуалізації в циклі про Шерлока Холмса (метафорика зіставлень образу Холмса з образом хижака) / Любов Расевич // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Випуск 6. – С. 60–61.

20. Расевич Л. Використання засобів іміджмейкінгу як чинник міфологізації образу Холмса / Любов Расевич // Науковий журнал «Молодий вчений». – № 2 (17) лютий. – 2015. – С. 99–102.

21. Расевич Л. «Метафорика «сірого» у створенні образу «лондонських джунглів» у дойлівському детективному циклі (синергія урбаністичного і героїчного)» / Любов Расевич // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 14 : у 3-х томах. – Т. 3. – С. 9–10.

22. Расевич Л. Художня манера реалізації архетипу Лікаря (Цілителя) в образі Шерлока Холмса / Любов Расевич // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – Випуск 7. – С. 56–57.

АНОТАЦІЯ

Расевич Л. П. Шерлок Холмс як інтерпретація «міфу надлюдини» у форматі мідллітератури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04. – література зарубіжних країн. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2016.

Дисертація є спробою комплексного аналізу детективного циклу про Шерлока Холмса у парадигмі «мідллітератури». Розкрито наявні проблеми та визначено перспективні напрямки шерлокознавства. Сформульовано художні константи, що дають підставу розцінювати образ Холмса як культурне явище *fin de siècle*, що експліфікується у синергізації неоромантичної та декадентської поетики, синтезі ідей численних світоглядних віянь епохи. Проаналізовано авторську концепцію дійсності в світлі початку кризи «проекту Модерну», характер використання міфу про «вищу істоту» та його відлуння в ніцшеанській ідеї «надлюдини». Виділено концептуальні характеротворчі риси сищика як типового героя масової свідомості пізньовікторіанської Англії та окреслено площини, які суперечать образу «ідеального вікторіанця». Розглянуто образ Холмса у контексті раціоналістично-ніцшеанських аберацій християнського світогляду та власне авторського духовного

пошуку. Зроблено спостереження над поетикальними способами реалізації авторського задуму, способами реалізації образом Холмса ряду надважливого для соціально-психологічного буття людства міфу Героя, побудованого на перетині архетипних якостей Рятівника, Христа, Лікаря, Мудреця.

Ключові слова: детектив, мідллїтература, надлюдина, вікторіанство, неоромантизм, декаданс, міф.

АННОТАЦІЯ

Расевич Л. П. Шерлок Холмс А. Конан Дойля как интерпретация «мифа сверхчеловека» в формате мидллїтературы. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04. – литература стран зарубежья – Черноморский государственный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2016.

Диссертация является попыткой комплексного анализа детективного цикла о Шерлоке Холмсе в парадигме «мидллїтературы». Раскрыты существующие проблемы и определены перспективные направления шерлоковедства. Сформулированы художественные константы, которые дают основание расценивать образ Холмса как культурное явление *fin de siècle*, что эксплицируется в синергизации неоромантической и декадентской поэтики, синтезе идей многочисленных мировоззренческих веяний эпохи. Проанализирована авторская концепция действительности в свете начала кризиса «проекта Модерна», характер использования мифа о «высшем существе» и его эхо в ницшеанской идее «сверхчеловека». Выделены концептуальные характеротворческие черты сыщика как типичного героя массового сознания поздневикторианской Англии и обозначены плоскости, которые противоречат образу «идеального викторианца». Рассмотрен образ Холмса в контексте рационалистически-ницшеанских аббераций христианского мировоззрения и собственно авторского духовного поиска. Сделаны наблюдения над поэтическими способами реализации авторского замысла, важнейшим для социально-психологического бытия человечества мифом Героя, построенным на пересечении архетипических качеств Спасителя, Христа, Врача, Мудреца.

Ключевые слова: детектив, мидллїтература, сверхчеловек, викторианство, неоромантизм, декаданс, миф.

ABSTRACT

Rasevych L. P. The character of Sherlock Holmes by A. Conan Doyle and “the Myth of the Overman” interpretation in the format of middle-literature. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology, specialty 10.01.04 – Literature of Foreign Countries. – Petro Mohyla Black Sea State University. – Mykolaiv, 2016.

The thesis is the first attempt to focus attention on the problem of analysis Sherlock Holmes cycle in the paradigm of middle-literature. Within modern Slavic literary criticism, in particular Ukrainian, it is an urgent issue of overcoming the stereotypical

vision of Sherlock Holmes' character as an offspring of base-alloy literature. Also there is a necessity of breaking down the tradition of schematic one-sided interpretation with an accent on extra-literary aspects. Mentioned factors foreground expediency of deep and fundamentally innovatory scientific research, using the achievements of contemporary philology. The "close reading" methodology of Holmes' character determines a conclusion of be-plan text structure. 1. An explicit level of event that focuses round the plot of a story and gravitates towards adventure narrative style with practical language prevailing. 2. Implicit ideological semantic level with disseminations of multiple-valued artistic language and richness of content. It is appropriate to correlate Sherlockiana's overvalue as already meta-cultural discourse with the newest scientific tendencies which are adequate to the modern state of literary / cultural process and their hierarchical variety (e.g. multi-literature). The concept of middle-literature (S. Chuprynin) seems the most suitable as for Sherlock's Canon. It is perceived as a midpoint row of verbal art that synergizes qualities of both high and mass literature and widely uses the artistic and psychological instruments of kitsch. It is necessary to draw the special attention to social topicality of detective genre as well as transcendental request for character of the Hero. On definite historical stage this sociopsychological request was embodied in Sherlock Holmes' personage. The end of the 19th century was a time of transformation the ideals (like religion, morality, humanity etc.) and crush of the Victorian era's fetishes. Taking into account the collisions of formation, ideological and didactic function of mass publishing in Victorian England, Doyle's detective had to become the defender of stability of the individualized moral fundamental principles (not obtruded outwardly but skipped and adopted through the prism of personal attitude). Doyle's sleuth became an apologist of social justice as an analogue of truth supremacy. The semantic of such image-construction is consonant with the mental and myth standards of Superhero. At the same time the character of Sherlock Holmes from the very beginning was enriched with patterns of "the future man" that didn't only adapt himself to the realities of "rush-time life" but also implemented the society with values, produced by world elite. It was realized by the adjustment of the archetypal characters in accordance with the moods of time. Holmesiana and Holmes' character strongly appeal to semantically eternal, but in up-to-date form. Corresponding to the social & cultural queries of mass reader (not synonymic with "of low standard") is obvious. Stably dualistic focus of the image system became a decision for balancing of all pros and cons. On the one hand, progressive vision of the new time personality is correlative with the character of Holmes. On the other hand it is corresponding with stiff, less progressive narrow-minded ideals of middle class, that is mostly incarnated by Watson. Sherlock Holmes' character is an example of "instantaneous mythologization". That purports also diachronic transformation into a world-scale cultural icon and national British myth in particular. Diachronical cut of Holmesiana's receptive tradition determines expediency to examine it and exactly the detective's character in the paradigm of such crucial for modern cultural process terms and concepts, as myth-poetry, epos, myth, archetype, brand, symbol, "ancient character", "formalized personage", kitsch. Holmesiana's fictional reality (object, social, psychological reality) is also mythologized. That is the result of successful communication with an implicit reader and constructive installation on myth-making

quality of reality models. Sherlock Holmes' myth attained that the greatest measure of progressive mythologization process. It becomes material force and acquires ability to convert the world throughout. Except of an external attribute, comes forward a spectrum of ideological and semantic enlargements. These are the main lines of archetypal characters and situations implementation. In the structure of Holmes's character the archetype of the Hero has not autonomous but penetrative nature and synergizes with other contiguous archetypes. An important part of the research is pointing out the artistic constants which give the ground to estimate Holmes' character as the cultural phenomenon of fin de siècle. They are represented as an interference of neo-romantic and decadent poetics, synthesis of different world-view visions. One more direction is the author's concept of reality in the light of "project Modern" crisis as well as the means of interpretation of "the Superior Being myth" and its echo in Nietzschean idea of Overman. Conceptual features of sleuth as the typical hero of late Victorian mass consciousness are designated, likewise planes which contradict this point of view. Holmes' character has been examined in the context of rational Nietzschean aberrations of Christian mentality and Conan Doyle's spiritual self-quest. Poetical means of realization of the author's idea of the Hero (Superhero) myth are highly special. Holmes' character is built on the intersection of archetypal qualities of the Saviour, Christ, Doctor (Quack) and Sage.

Key words: detective, middle-literature, Overman, Victorian period, neo-romanticism, decadence, myth.

Підп. до друку 6.04.2016. Формат 60x90/16.
Папір офісний. Друк різнографічний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 0,8. Тираж 100. Зам. № 728.

Надруковано у Кам'янець-Подільському
національному університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61. Кам'янець-Подільський, 32300.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.